

Критерії загальних і профільних міжнародних університетських рейтингів: що нового для оцінювання діяльності університетів України

Володимир Луговий,

перший віцепрезидент НАПН України,

головний науковий співробітник

Інституту вищої освіти НАПН України,

Національний експерт з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+,

(за результатами дослідницької співпраці

з О. Слюсаренко і Ж. Талановою)

12 травня 2023 р.

НАПН України

Funded by
the European Union

Університети і рейтинги у світі

Понад 31 тис. ЗВО

Багато різноманітних рейтингів, серед глобальних з них найбільш поширені і впливові та єдині визнані українським Урядом три:

Shanghai Ranking (ShR)

THE World University Rankings (THE)

QS World University Rankings (QS)

Найбільш досконалий ShR (чому так, обґрунтовано далі)

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 14 березня 2018 р. № 154-р

ПЕРЕЛІК
світових рейтингів університетів для визначення особливої
категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують
на працевлаштування в Україні

Академічний рейтинг університетів світу ("Шанхайський") - Academic Ranking of World Universities (ARWU)

Рейтинг університетів світу за версією "Таймс" - Times Higher Education World University Rankings

Рейтинг університетів світу "К"ю Ес" - QS (Quacquarelli Symonds Ltd) World University Rankings

Funded by
the European Union

Методологія університетських рейтингів (ключові поняття для визначення критеріїв/індикаторів)

Місія рейтингу – виявляти топову досконалість

Досконалість (університету) – міра відповідності діяльності університету його місії

Місія університету – надавати вищу освіту, базовану на дослідженнях, інноваціях/творчості (увага: працівники «науково-педагогічні»!)

Місія топового університету (університету-лідера) – надавати вищу освіту найвищої складності, базовану на передових інтенсивних дослідженнях, інноваціях/творчості

Критеріально-індикаторна база рейтингу – для визначення топової досконалості. Ця база:

- не довільно вводиться, а доказово виводиться
- має слугувати ефективним орієнтиром розвитку

Funded by
the European Union

Вища освіта найвищої складності (що означає?)

МСКО 2011

Складність – ключова характеристика освітніх програм і відповідних кваліфікацій ВО:

- Докторські
- Магістерські ...

Класифікація Карнегі 2021

- Докторські університети (з дуже інтенсивними дослідженнями; з інтенсивними дослідженнями)
- Магістерські університети і коледжі
- Бакалаврські ...

Склад здобувачів освітніх програм Гарвардського університету (1-го за ShR)

- Постдокторських – 6 тис.
- Докторських – 7 тис.
- Магістерських – 7 тис.
- Бакалаврських – 7 тис.

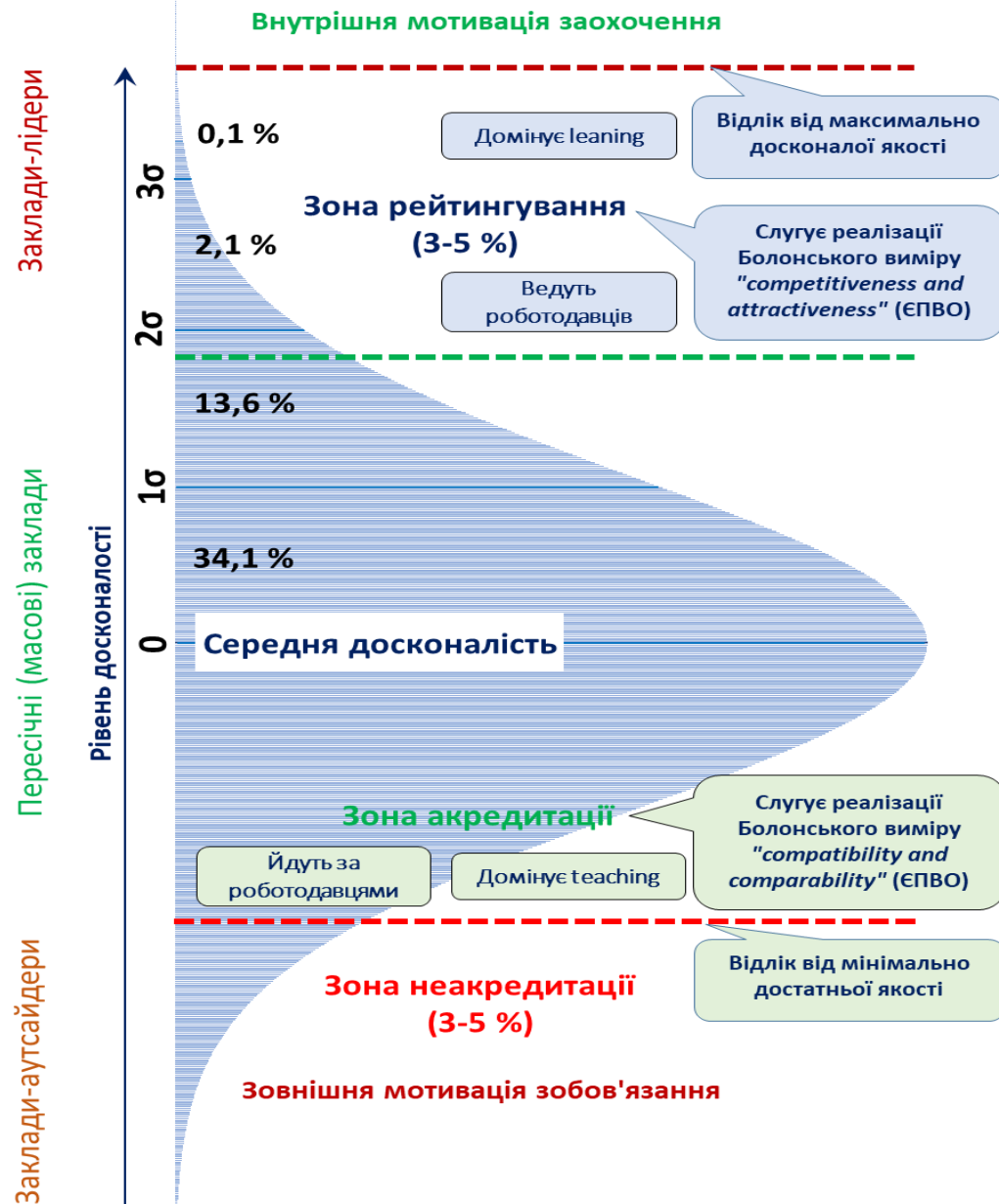
Funded by
the European Union

(Асоціатами, тобто молодшими бакалаврами Гарвард не переймається)

Місце і роль рейтингування у визначенні університетської досконалості: персоніфікація ЗВО за топ-досконалістю

Зона рейтингування
кардинально відрізняється
від зони акредитації:
перенос методів однієї зони
в другу неможливий

Рейтингування не менш
важливе ніж акредитація

Funded by
the European Union

Провідні світові університетські рейтинги: розбіжність оцінювання

Порівняно із ShR, THE і QS
системно завищують британські
та понижують американські ЗВО
(істотно змінюють співвідношення
кількості УСК, що у топ-500,
зокрема з огляду на
кількість населення).
Розбіжність у перших закладах
(дані 2022, 2023 рр.)

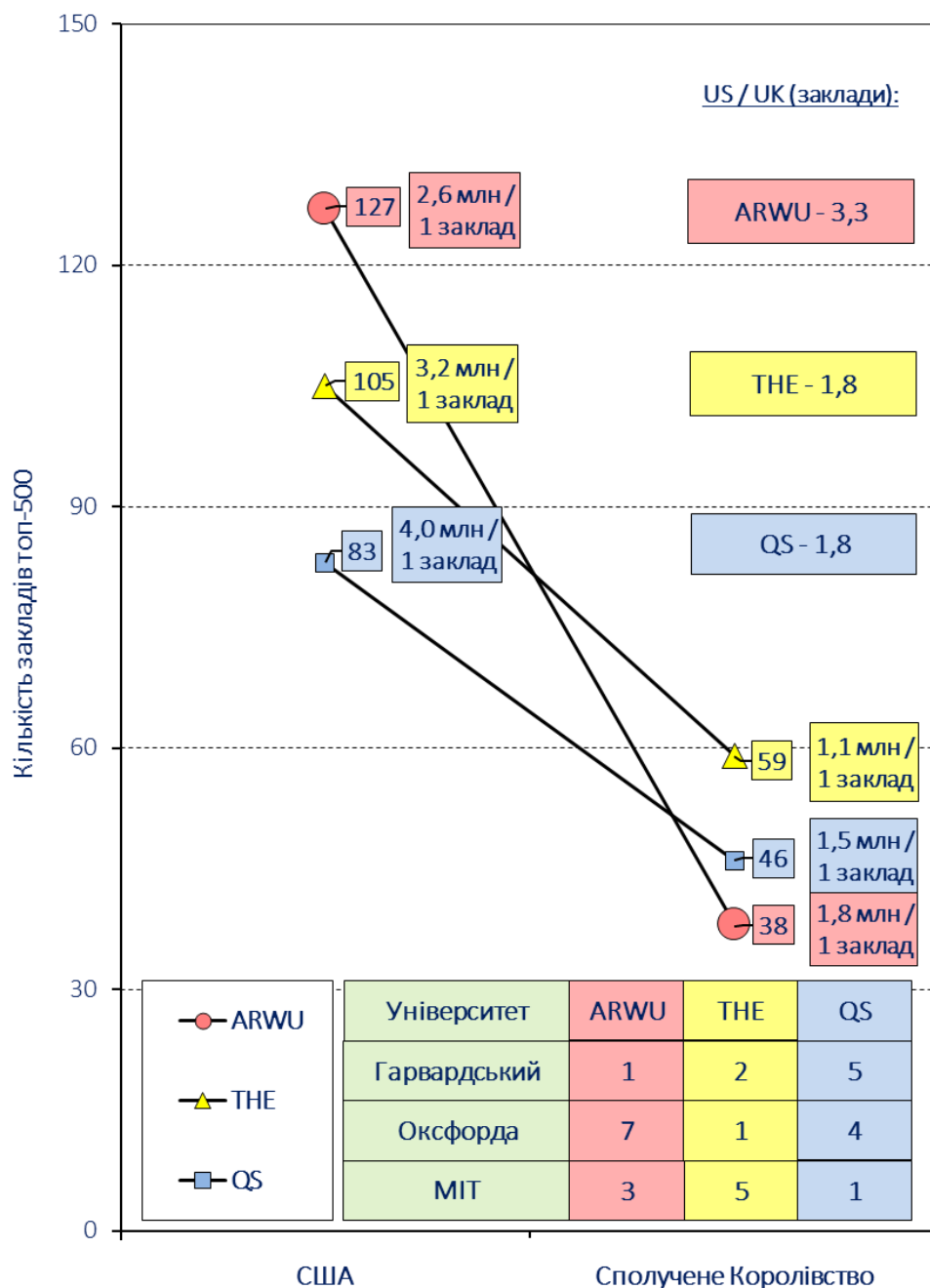
В Україні (2023 р.):

ShR - відсутні

THE – СумДУ (450,5 місце)

QS – ХНУ ім. В.Н. Каразіна (545,5)

Проблема рейтингування
рейтингів:
ShR, THE, QS

Funded by
the European Union

Перші дві країни за ARWU

Методологія ShR (ARWU)

Ключові характеристики:

- об'єктивний
- валідний (місійно відповідний)
- прозорий
- мінімізація критеріїв/індикаторів

Компетентнісно-змістово-результатний підхід до формування критеріально-індикаторної бази:

№	Роки	Alumni	Award	HiCi	N&S	PUB	PCP
1.	2004	Un. of Cambridge	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology
2.	2005-2021	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology
3.	2022	Harvard Un.	Princeton Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology

ShR (ARWU) не бачить Україну серед 64 країн/територій світу, що в рейтингу

Funded by
the European Union

Критеріально-індикаторна база ShR (ARWU)

№	Критерій	Індикатор	Позначення	Вага
1	2	3	4	5
1	Якість освіти	Випускники – лауреати Нобелівської і Філдсовської премій Випускники (нагороди)	Alumni	10 %
2	Якість викладачів	Викладачі – лауреати Нобелівської і Філдсовської премій Викладачі (нагороди)	Award	20 %
		Дослідники з високим рівнем цитування Дослідники (цитування)	HiCi	20 %
3	Якість досліджень	Статті, опубліковані у виданнях «Природа» і «Наука» Статті (Природа і Наука)	N&S	20 %
		Статті, що індексуються в розширеному Індексі наукового цитування та Індексі цитування із соціальних наук Публікації (цитування)	PUB	20 %
4	Персональна продуктивність	Персональна академічна продуктивність. Продуктивність персоналу	PCP	10 %

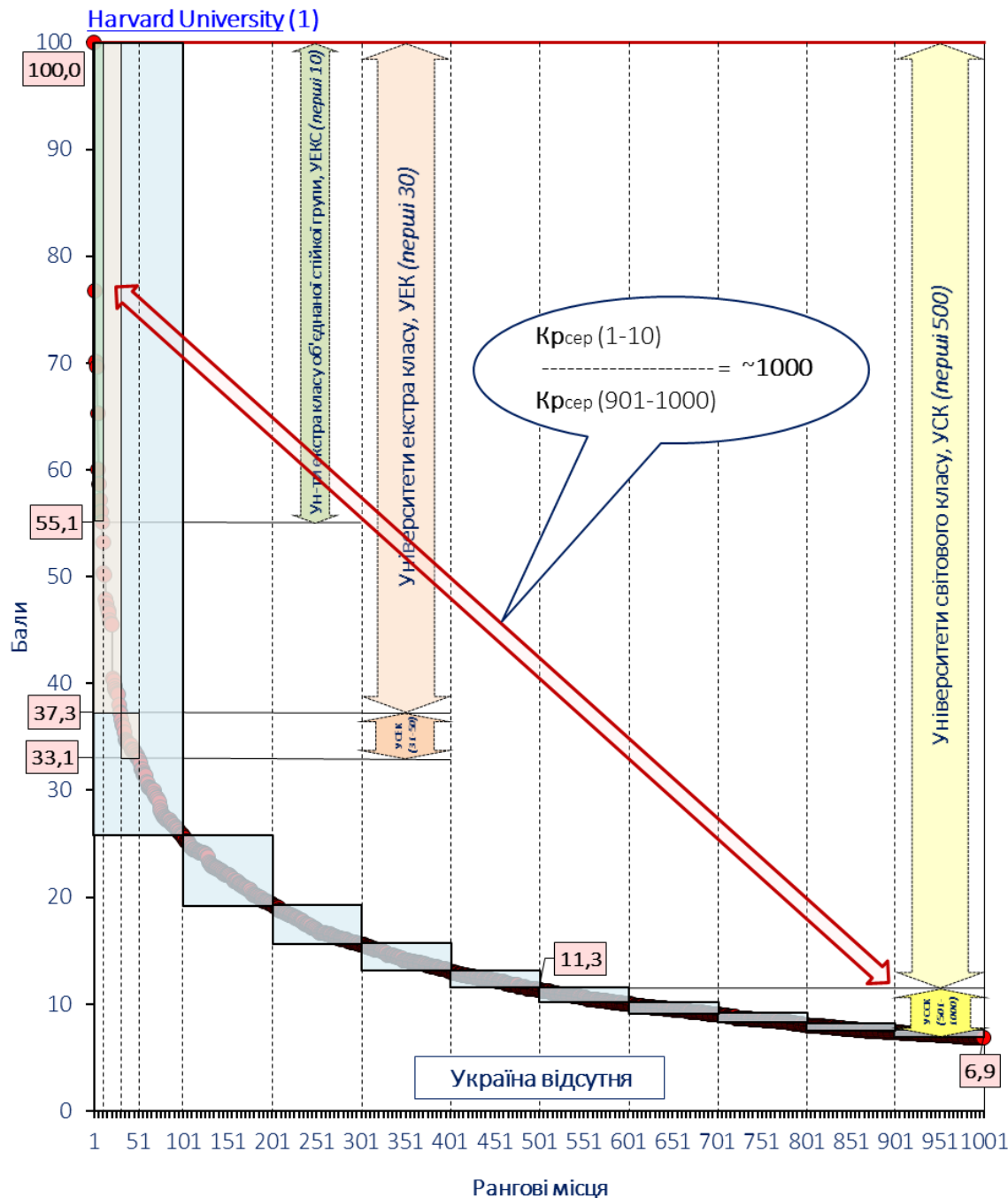
Funded by
the European Union

Робота загальної версії ShR (ARWU) 2022 р.: розподіл 1000 ЗВО

Примітка: середня рейтингова
крутизна ($K_{\text{сеп}}$) для перших 10
місць ShR (ARWU) 2022 р.
майже в 1000 раз перевищує
цю характеристику для
останніх 100 позицій (901-
1000)

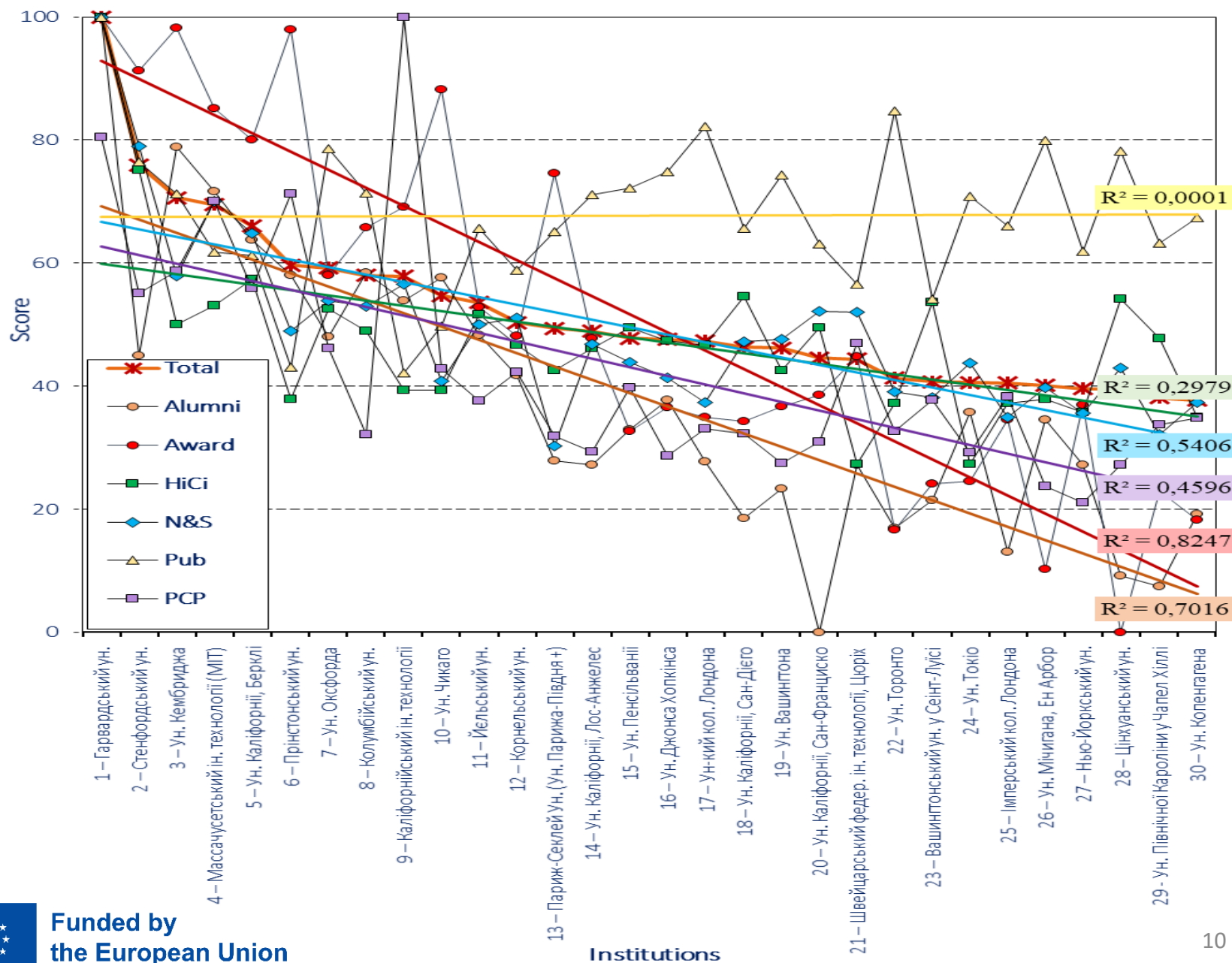
Для просування потрібне
надлінійне вдосконалення

Українські ЗВО відсутні

Funded by
the European Union

Ефективність індикаторів ShR (ARWU)

Методологія галузевої версії ShR (GRAS)

Ключові характеристики:

- 54 академічні предмети
- мінімізована кількість (3-5) і вага індикаторів адаптовані до академічних предметів

Домінує компетентнісно-змістовий підхід до формування критеріально-індикаторної бази:

Q1 – кількість публікацій у впливових журналах (54 предмети)

CNCI – нормалізований імпакт цитування публікацій (54 предмети)

IC – частка спільних із зарубіжними вченими публікацій (54 предмети)

Top – кількість публікацій у топових журналах (51 предмет)

Award – кількість викладачів, які мають значимі нагороди (29 предметів)

Гарвардський університет має першість за **16** академічними предметами

ShR (GRAS) не бачить Україну серед 96 країн/територій світу, що в рейтингу

Українські ЗВО у ShR

У загальній версії ShR (ARWU) українські заклади не були

У галузевій версії ShR (GRAS) у 2017 р. за академічним предметом «Математика» один раз був Київський національний університет імені Тараса Шевченка у групі 401-500

Сьогодні шанси КНУ ім. Т. Шевченка істотно зросли, оскільки серед його випускників у 2022 р. з'явилися один нобелівський і один філдсовський лауреати. Це:

- **Олександра Матвійчук**, лауреат Нобелівської премії миру, випускниця юридичного факультету;
- **Марина В'язовська**, лауреат медалі Філдса, випускниця механіко-математичного факультету (працює в Лозанні)

Важливо, цих видатних випускниць, прийняти у штат університету.

Недоліки ShR

1. Не враховує якість процесу викладання

(але гарне викладання при поганому змісті, скоріше, завдає шкоди)

2. Не ранжирує мистецькі, окремі гуманітарні (релігійні тощо) заклади та академічні предмети

(не є головними у прогресі людства)

3. Мотивує до укрупнення (злиття) закладів

(скаржилася Франція, але зрештою радикально укрупнила 22 УСК, тепер їх 17, але за університетськими досягненнями з 11-ї стала 3-ю країною світу після США і СК)

Результатно-процесуально-репутаційний підхід

№	Критерій		Індикатор	
	Назва	Вага	Назва	Вага
1	2	3	4	5
1	Teaching (the learning environment)	30 %	Reputation survey	15 %
			Staff-to-student ratio	4,5 %
			Doctorate-to-bachelor's ratio	2,5 %
			Doctorates-awarded-to-academic-staff ratio	6 %
			Institutional income	2,25 %
2	Research (volume, income and reputation)	30 %	Reputation survey	18 %
			Research income	6 %
			Research productivity	6 %
3	Citations (research influence)	30 %	Average number of times a university's published work is cited by scholars globally	30 %
4	International outlook (staff, students, research)	7,5 %	Proportion of international students	2,5 %
			Proportion of international staff	2,5 %
			International collaboration	2,5 %
5	Industry income (knowledge transfer)	2,5 %	Research income an institution earns from industry (adjusted for PPP), scaled against the number of academic staff it employs	2,5 %

Українські ЗВО у THE 2023

№	Назва ЗВО	Місце	Присутність у предметних галузях, раз	Кращі місця у предметних галузях, раз
1	2	3	4	5
1	Sumy State University	450,5	3	3
2	Lviv Polytechnic National University	700,5	4	1
3	Kharkiv National University of Radio Electronics	1100,5	3	-
4	Ivan Franko National University of Lviv	1350,5	1	-
5	National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»	1350,5	3	-
6	National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"	1350,5	4	-
7	Oles Honchar Dnipro National University	1350,5	2	-
8	Taras Shevchenko National University of Kyiv	1350,5	8	4
9	V. N. Karazin Kharkiv National University	1350,5	2	-
10	Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University	1350,5	2	-

1. Має третину суб'єктивних (репутаційних) індикаторів
2. Має велику кількість індикаторів, які за вагою відрізняються між собою до 13 раз
3. Частина індикаторів має опосередкований з огляду на результати діяльності характер
4. У галузевій версії за предметами ранжируються заклади, які у загальній версії.

The screenshot shows the Times Higher Education (THE) website interface. The browser tabs include Bing, UKR.NET, and the current page: World University Rankings 2023. The URL is timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/subject-ranking/arts-and-humanities#1/length/25/locations/UKR/subjects/3132/sort_by/r... The navigation bar includes Home, News, Rankings, Jobs, Study abroad, Events, Resources, and Solutions. Below the navigation bar, there's a section for 'Rankings' with a dropdown menu set to 'By subject'. The search filters are set to 'Show me universities best for overall' in 'Ukraine' offering 'architecture'. Below the search filters, there's a table of results. The first result is Taras Shevchenko National University of Kyiv, ranked 601+, with 23,857 FTE students, 10.0 students per staff, 5% international students, and a female:male ratio of 57:43. To the right of the table, there's a section for 'STUDENT INSIGHTS' with links to 'Best universities for arts and humanities degrees', 'What can you do with an archaeology degree?', and 'What can you do with an architecture degree?'. A 'More' button is also visible.

RANKING		SCORES			
Rank	Name Country/Region	No. of FTE Students	No. of students per staff	International Students	Female:Male Ratio
601+	Taras Shevchenko National University of Kyiv Ukraine	23,857	10.0	5%	57 : 43

Read more about the World University Rankings 2023 by subject: arts and humanities

STUDENT INSIGHTS

- Best universities for arts and humanities degrees
- What can you do with an archaeology degree?
- What can you do with an architecture degree?

[More](#)

Дискусійне питання:

за наявності індикатору «Institutional income» сумнівним є доцільність критерію/індикатору «Industry income/Research income an institution earns from industry»

1. Такий критерій/індикатор відволікає «лабораторію» від завдань дослідницько-інноваційного трансферу новітніх знань до університетської «аудиторії» (або самій слугувати «аудиторією»), яка постачає інноваційні кадри суспільству, економіці, виробництву («індустрії»)

2. Наприклад, цей критерій/індикатор для модельного Гарвардського університету найгірший: удвічі менший, ніж у Стамбульського технічного університету, який у групі 601-800 THE. Також:

- з-поміж 1,2 млрд дол. США на R&D у Гарварді лише 4 % профінансовано бізнесом, натомість самофінансування складає 32 %.

- водночас завдяки підготовленим кадрам ендаумент Гарварду становить 39 млрд дол.

Методологія QS

Репутаційно-процесуально-результатний підхід

№	Критерій		Індикатор	
	Назва	Вага	Назва	Вага
1	2	3	4	5
1	Teaching (the learning environment)	60 %	Academic survey	40 %
			Staff-to-student ratio	20 %
2	Research (citations)	20 %	Total number of academic citations in papers produced by a university in a five-year period	20 %
3	Employer reputation	10 %	Employer survey	10 %
4	International outlook (staff, students)	10 %	International students ratio	5 %
			International staff ratio	5 %

Українські ЗВО у QS 2023

№	Назва ЗВО	Місце	Присутність у предметних галузях, раз	Кращі місця у предметах, раз
1	2	3	4	5
1	V. N. Karazin Kharkiv National University	545,5	1	-
2	National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»	675,5	1	-
3	Taras Shevchenko National University of Kyiv	675,5	7	7
4	National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"	725,5	6	5
5	Lviv Polytechnic National University	900,5	2	1
6	Sumy State University	900,5	-	-
7	Ivan Franko National University of Lviv	1100,5	-	-
8	Kharkiv National University of Radio Electronics	1100,5	1	-
9	National University of Kyiv-Mohyla Academy	1100,5	-	-
10	Odessa National Mechnickov University	1100,5	-	-
11	National University of Life and Environmental sciences of Ukraine	1300,5	1	1

Недоліки QS

1. Має половину суб'єктивних (репутаційних) індикаторів
2. Має індикатори, які за вагою відрізняються між собою до 8 раз
3. Частина індикаторів має опосередкований з огляду на результати діяльності характер

Обережно рейтинг: будьте пильні (приклад «провідного» QS, або практика – критерій істини)

Дилема: чи то QS такий, чи то ЗВО України такі?

- за **QS 2023** у топ-500 п'ять казахських ЗВО на місцях 150, 277, 405, 443 і 481, українських немає
- крім того, перед першим у QS українським **ХНУ ім. В.Н.Каразіна** (545,5 місце) знаходиться **Abai Kazakh National Pedagogical University** (515,5 місце).

Що робити: чи казахський досвід вивчати, чи рейтинг відставляти?

Також у QS серед топ-500 **два УСК Бруней-Даруссалама** на місцях 256 і 340.

Що робити: чи вивчати тихоокеанську країну з населенням 460 тис. та її університети, чи на рейтинг критично дивитися?

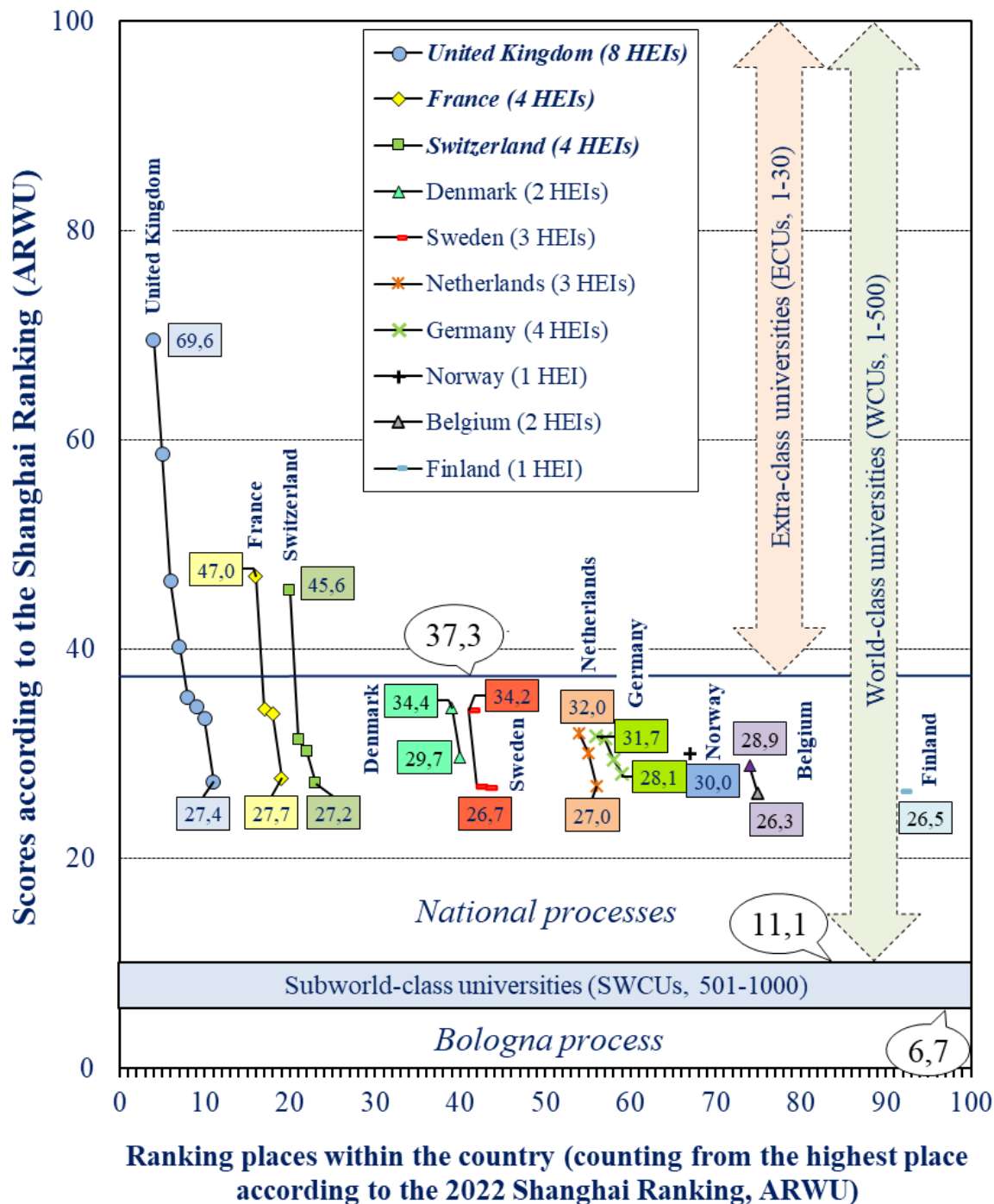
У цьому рейтингу **11 українських ЗВО** займають місця в діапазоні **545,5-1300,5**
(для порівняння: **16 казахських ЗВО**)

Очевидно, що чим більше репутації в рейтингу, тим менша репутація його

Розвиток
лідерських
(конкуренто-
спроможних і
привабливих)
університетів
Європи
на основі
національних
стратегій поза
Болонським
процесом

(дані за ShR
2022 р.)

Funded by
the European Union

Чому не європейський U-Multirank та українські рейтинги?

U-Multirank і всі українські рейтинги (Топ-200 Україна, Консолідований тощо) мають тією чи іншою мірою серйозні проблеми з об'єктивністю, валідністю, надійністю, зрозумілістю, прозорістю, критеріально-індикаторною базою, логічністю результатів щодо оцінювання топової якості.

Відтак не користуються фаховою довірою і не застосовуються для прийняття управлінських рішень.

Критичний аналіз цих рейтингів можна знайти за посиланнями:

Університети і лідерство, 2020, № 2. [https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-35-](https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-35-69)

69

Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія.
https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Ocinka_yakosti_VO_v_umovah_evrointegrac_Monogr_IVO-2020-220p_avtors-kolektiv.pdf

Funded by
the European Union

Національний рейтинг закладів вищої освіти і Стратегія-2 розвитку вищої освіти в Україні

Створення Національного рейтингу ЗВО необхідне для оцінювання топової якості вітчизняної вищої освіти, профіль якої нині точно невідомий.

Це дасть підстави для формування Стратегії-2 з розвитку в Україні вищої освіти найвищої досконалості, зокрема створення університетів світового класу з числа провідних закладів за прикладом інших країн-членів Європейського простору вищої освіти.

Засади створення Національного рейтингу ЗВО (1)

1. В основу має бути покладена методологія Шанхайського рейтингу, що зокрема передбачає:

- об'єктивність (відсутність суб'єктивних критеріїв/індикаторів, використання баз даних третіх сторін);
- валідність (здатність оцінювати топову якість відповідно до ключових місійних складових топових університетів – вища освіта на найвищих рівнях складності, базована на передових інтенсивних дослідженнях та інноваціях/творчості;
- зрозумілість (гранична мінімізація кількості необхідних і достатніх критеріїв та індикаторів).

Засади створення Національного рейтингу ЗВО (2)

2. Має бути унормований законом.

3. Адміністрування рейтингу доцільно покласти на незалежний державний орган – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти з відповідним фінансуванням, сумірним з видатками на акредитацію.

4. Науково-методичний супровід (консультування) рейтингу можуть забезпечувати НАПН України, її Інститут вищої освіти.

5. Для розроблення й узгодження критеріально-індикаторної бази рейтингу важливо долучити Спільку ректорів закладів вищої освіти України та регіональні ради ректорів.

6. Результати рейтингування мають щорічно затверджуватися МОН України для офіційного використання в практичній діяльності.

Створення елітної Асоціації українських університетів (АУУ), оптимізація мережі ЗВО

1. Для формування ефективної політики розвитку конкурентоспроможних і привабливих університетів-лідерів в Україні доцільно утворити елітну Асоціацію українських університетів на кшталт Асоціації американських університетів (AAU).
2. До складу доцільно включити ЗВО, які за результатами рейтингів Shanghai, Times, QS посіли місця у групі топ-1000. На сьогодні це 6 ЗВО рейтингів Times і QS: один сумський, один львівський, два київських і два харківських.
3. Цим закладам має надаватися потужна цільова державна і суспільна підтримка у їх розвитку.
4. Мережа інших ЗВО України має бути оптимізована шляхом укрупнення закладів, насамперед через об'єднання.

Реалізація Плану відновлення України

1. Створення в Україні глобально конкурентоспроможних університетів-лідерів дасть змогу здійснити ефективне повоєнне відновлення України на інноваційній, високоінтелектуальній, високотехнологічній і високомотивованій основі.
2. Саме такі засади визначають успіх у переможній боротьбі українського народу проти воєнної агресії Російської Федерації.

Корисні джерела

1. Ряд публікацій В. Лугового, О. Слюсаренко і Ж. Таланової в е-журналі ІВО НАПН України «Університети і лідерство» (УІЛ) 2018-2022 рр.:

- **Складна активність & селективна асоціативність**: ефективність елітного асоціювання університетів. УІЛ, 14, 2022;
- **Концентрація та комунікація** в моделі і стратегії розвитку університетів-лідерів. УІЛ, 13, 2022;
- **Дві стратегії** розвитку вищої освіти: якої бракує Україні? УІЛ, 12, 2021;
- **Розвиток університетського дослідницького потенціалу** як основи конкурентоспроможної якості вищої освіти в США: досвід для України. УІЛ, 11, 2021;
- **Рейтинговий розподіл** та формульне фінансування українських університетів: проблема суб'єктивізму і недовіри. УІЛ, 10, 2020;
- **Сучасність і надсучасність** – критерій якості вищої освіти. УІЛ, 7, 2019;
- **Від акредитації до рейтингу** (функціонування VS розвиток). УІЛ, 6, 2018.

2. Lugovyi, V., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2022). Two dimensions of the Bologna Process: the problem of quality in each of them. Education: Modern Discourses, 5, 128-141.
<https://doi.org/10.37472/2617-3107-2022-5-10>

3. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Париж-стратегія & Пекін-стратегія розвитку університетського лідерства у 2003-2021 роках: досвід для України. *Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності: монографія* / П. М. Куліков, М. З. Згуровський, В. І. Луговий та ін. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2022. 244 с. С. 40-50.

4. Слюсаренко, О. (2015). *Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія*. Київ: Пріоритети.

5. Таланова, Ж. (2010). *Докторська підготовка у світі та Україні: монографія*. Київ: Міленіум.

Дякую за увагу!
Запитання?

